

Marco D'Eramo: Amerikansk försvagning?

[Ur [New Left Review](#), nr 135, maj-juni 2022. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Minnets är kort. För knappt ett år sedan var media i väst överfulla av historier om USA:s försvagning, som symboliserades av den kaotiska reträtten från Kabul i augusti 2021. I april i år jublade samma kommentatorer över att neutrala länder köade för att gå med i NATO, en av de för Washington välgörande bieffekterna av kriget i Ukraina. Men när inflationen ökar och räntorna stiger kan vi med säkerhet förutsäga att talet om en kronisk försvagning kommer att återvända. Med varje ekonomisk kris (olja 1973, finanser 2008), liksom vid varje delvis eller avgörande militärt nederlag (Korea 1951, Vietnam 1974, Afghanistan 2021) vaknar alla som förutspår en amerikansk skymning. Chomsky har spårat USA:s försvagning till ”förlusten” av Kina efter maoismens seger 1949.¹ ”Försvagning har samma fascination för historiker som kärlek har för poeter”, ironiserade *New Yorker*. ”Ändå är den kommande katastrofen alltid på väg och kommer aldrig riktigt hit, så det första en bok om försvagning måste göra är att förklara varför den tidigare boken om samma ämne hade fel” – ”att den föregående perioden i själva verket var en höjdpunkt snarare än den dal som de föregående försvagningsprofeterna trodde att de tittade på.”²

Amerikanska försvagningsteoretiker har framförallt pekat på att USA:s makt har ”tänjts ut för mycket” utöver landets ekonomiska tillgångar – alltför många militärbaser, krigsscener, skyddsåtaganden, plikter som världspolis. Denna tankegång härstammar från 1943, alldeles i början av USA:s satsning på att bli världsledare. ”Utan den kontrollerande principen att nationen måste hålla sina mål och sin makt i jämvikt, sina syften inom sina tillgångar och sina tillgångar i nivå med sina syften, sina åtaganden i förhållande till sina resurser och sina resurser tillräckliga för sina åtaganden, går det överhuvudtaget inte att tänka på utrikesangelägenheter”, hävdade Walter Lippman.³ Argumentet om att ”tänja ut imperiet” helgonförklarades 40 år senare av Paul Kennedy i *The Rise and Fall of Great Powers* [Stormakterna uppgång och fall] (1987). För att förbli ”stora” måste stormakterna balansera sitt välstånd och sin ekonomiska grund med sin militära makt och strategiska åtaganden. Om man inte lyckades få det rätt fanns det risk för överansträngning. Andra celebriteter anslöt sig till kören: Walter Russel Mead med *Mortal Splendour* [Dödlig prakt] (1987), David Calleos *Beyond American Hegemony* [Bortom USA:s hegemoni] (1987).

I en skeptisk recension av Kennedys bok menade Samuel Huntington att de problem som USA stod inför på 1980-talet – en relativ ekonomisk nedgång jämfört med Japan, Tyskland och de nyligen industrialiserade länderna, som hade förvärrats av höga militärutgifter – trots allt ”liknade de tidigare imperialistiska eller dominerande ländernas”, som Storbritannien, Frankrike och Spanien.⁴ Från vänster föreslog Giovanni Arrighis *Det långa 1900-talet* (1994) en politiskt ekonomisk förklaring av de kapitalistiska dominanta cyklerna, enligt vilken en nedgång visade sig i alla de på varandra följande ledande makterna (Genua, Nederländska republiken, Storbritannien, USA) när en materiell överhöghet – handel för Genua och Nederländerna, industri för Storbritannien och USA –

1 Noam Chomsky, ”American Decline: Causes and Consequences”, *al-Akhbar*, 24 augusti 2011.

2 Adam Gopnik, ”Decline, Fall, Rinse, Repeat: Is America going down?”, *New Yorker*, 5 september 2011.

3 Walter Lippmann, *US Foreign Policy: Shield of the Republic*, New York 1943, s 7.

4 Samuel Huntington, ”The US: Decline or Renewal?”, *Foreign Affairs*, vol 76, nr 2, vinter 1988.

blev en finansiell. Nederländarna slutade att handla under kryddmonopolet och blev bankirer som finansierade den spirande engelska industriella revolutionen. Ett sekel senare skulle briterna överträffas som ledande tillverkande makt och börja finansiera amerikanska industrier. Precis på samma sätt som Berlinmurens fall 2 år efter att Kennedys *Rise and Fall of Great Powers* kom ut hade visat hur en verklig försvagning såg ut, så brast fastighetsbubblan i Tokyo 1992, precis när Arrighi förkunnade den japanska övermaktens uppstigande.⁵

Finanskrisen 2008 gav givetvis talet om kronisk försvagning nytt liv. För Tomas Barnett, till exempel, verkade USA 2009 vara ”militärt utarbetat, ekonomiskt övertrasserat och ideologiskt överansträngt”.⁶ Fareed Zakarias *The Post-American World* [Världen efter USA] (2008), Kishore Mahbubanis *The New Asian Hemisphere* [Den nya asiatiska hemisfären] (2009), Edward Luces *Time to Start Thinking: America in the Age of Descent* [Dags att börja tänka: USA i nedgångens tidsålder] (2012) och Charles Kupchans *No One's World* [Ingens värld] (2012) kompletterades med att Kinas uppgång behandlades som både ofrånkomlig och oundviklig, en saga som togs upp av Niall Ferguson i sin *Civilization: The West and the Rest* [Civilisation: väst och resten] (2011). Som svar på detta bombardemang har de som talar mot försvagning återgått till en livlig spärrelid, med verk som Bruce Berkowitzs *Strategic Advantage* [Strategisk fördel] (2008) och Josef Joffes *The Myth of America's Decline* [Myten om USA:s försvagning] (2014). De två mest auktoritativa motståndarna mot försvagning drog åter ut i fält, Joseph Nye med en liten bok med titeln *Is the American Century Over?* [Är det amerikanska seklet över?] (2015) och Robert Kagan med *The World America Made* [Världen USA skapade] (2013).⁷ Trumpismen gav nytt bränsle till tesen om försvagning, och det gjorde även USA:s reträtt från Afghanistan, som inspirerade *Economist* att inleda en specialserie om ”USA:s föränderliga geopolitiska ställning”, med inlägg från Henry Kissinger, Niall Ferguson, Anne-Marie Slaughter, m.fl.⁸

Men ståndpunkten om försvagning är ingalunda definitiv. Som Victoria de Grazia har anmärkt erbjuder talet om kronisk försvagning nästan alltid ett alternativ: ”om man vill undvika en försvagning måste man göra – eller inte göra – det här”. Chomsky: sluta vara imperialist; Huntington: sluta vara rationalist-teknolog; Barber; börja vara mer demokratisk, med litet d; Kennedy: sluta lägga pengar på upprustning, omstrukturera den industriella basen, bli mer konkurrenskraftig; Nye (i *Bound to Lead*): utnyttja den mjuka makten mer strategiskt, tillsammans med den ”hårda” – militära och ekonomiska – makten.⁹ Och även om de flesta av dessa arbeten är av amerikaner, lyckas berättelser om försvagning från utländska forskare inte alltid dölja sin skadeglädje. Brittiska historiker som Kennedy och Ferguson har på grund av Storbritanniens obönhörliga försvagning tvingats undervisa i USA, och uppvisar en omisskännlig tillfredsställelse när de upptäcker symptom på ett liknande öde för sina övermodiga kusiner. En stor del av den europeiska allmänna opinionen – eller åtminstone dess två tidigare stormakter, Frankrike och Tyskland – delar denna bitterhet, som tröst för sin försvunna styrka. Temat om den amerikanska försvagningen är ständigt populärt i

5 I sin sista bok översatte Arrighi de argument han hade finslipat för Japan för att tolka Kinas uppgång: Giovanni Arrighi, *Adam Smith in Beijing*, London och New York 2008.

6 Thomas Barnett, *Great Powers: America and the World after Bush*, New York 2009, s 230.

7 Kagan har sammanfattat sina teser i artiklar som har publicerats av *New Republic* och Brookings Foundation (där han är Senior Fellow), såsom ”Not Fade Away: Against the Myth of American Decline”, *Brookings*, 17 januari 2012. Nye hade presenterat begreppet mjuk makt för det socialvetenskapliga området i sin *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, New York 1991.

8 ”By Invitation: The Future of American Power”, *Economist*, 25 augusti 2021.

9 Personlig kommunikation med författaren.

Gamla världen.

Imperium utan motstycke

För att kunna mäta en eventuell minskning av USA:s makt, måste vi först slå fast dess metoder. Här ställs vi inför flera nya särdrag. Även om de som tror på försvagning och de som inte gör det oftast debatterar ”företråde”, ”herravälde” och ”imperiets omfång”, så kompletteras frispråkighet i mak- tens korridorer av tyst diskretion inom den offentliga sfären.¹⁰ ”De flesta amerikaner inser inte – eller vill inte inse – att USA behärskar världen med hjälp av sin militära makt”, skrev Chalmers Johnson. ”De är ofta okunniga om det faktum att deras regering belägrar jorden. De inser inte att ett enormt nätverk av amerikanska militärbaser på alla kontinenter utom Antarktis i själva verket utgör en ny sorts imperium.”¹¹ Det är den första nymodigheten hos USA:s världsherravälde: det är ett imperium som vägrar att erkänna sig själv som ett sådant för sina egna medborgare. När ett land tidigare hade militära styrkor i andra länder, så sa man att de ”ockuperade” dem. Men USA påstår sig ”försvara” dem – en omskrivning som påminner om 1800-talets europeiska ”protektorat”. Idag kallas underordnade stater istället för ”allierade”.¹²

De vanliga skäl som anges för detta självförnekande av ställningen som imperium, är att USA:s makt i världen inte är beroende av direkt territoriellt styre. Istället använder den en pyramidstruktur, en hierarki av villigt underkastande och minskad suveränitet bakom sin egen topposition. Ett första skikt utgörs av det ”vita samväldet” med Storbritannien, Kanada, Australien och Nya Zeeland – de ”fem ögonen” som undertecknarna av det multilaterala UKUSA-avtalet kallas. De delar inte bara en gemensam kultur, gemensamt språk och gemensamma ekonomiska normer, utan är också i åtnju- tande av ett privilegierat utbyte av underrättelseupplysningar. En upprepning nyligen av denna inre krets är AUKUS-pakten mellan USA, Storbritannien och Australien, vars mål är att kontrollera Malackasundet, ett stryppgrepp på handeln till Kina.¹³ Ytterligare lager formas av de större länderna på det europeiska fastlandet, de viktigaste NATO-medlemmarna, och i nedstigande ordning de industrialiserade länderna kring Stilla havet – Japan, Sydkorea, Thailand, Malaysia, Indonesien – som byter sin utrikespolitiska suveränitet mot olika grader av inhemsk autonomi. Under dem finns en tredje krets, gränsstaterna, som ska tämjas, godkännas, neutraliseras eller på andra sätt straffas, vars suveränitet godtyckligt och plötsligt kan tas i beslag: Venezuela, Iran, Libyen, Panama (ett av Rysslands synder efter 1991 är att det envist vägrade följa de regler som var passande för ett land i den tredje kretsen). Denna koncentrisk struktur gör det överflödigt med territoriella erövringar på det sätt som 1800-talets europeiska imperier gjorde.

En annan ovanlig sak är att USA inte, som sina föregångare, är ett ”bokens imperium” utan ljudets och bildens imperium. De europeiska koloniala undersåtarna matades med bibeln och blev, om de hade tillräckligt mycket tur, drillade i skolsalen. Indier måste bli engelska, medan Spaniens under-

10 En ”adopterad” europeisk strateg som Brzezinski kunde tala mer öppenhjärtigt än de flesta om USA med sin ”hegemonistiska elit” av ”imperialistiska byråkrater”, och ett Europa av ”protektorat” och ”tjänare” som var beroende av dem: se Perry Anderson, ”[Consilium](#)”, NLR 83, sept–okt 2013, s 149.

11 Chalmers Johnson, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy and the End of the Republic*, New York 2004, s 1.

12 Detta språkliga hjälpmedel användes redan i det romerska kejsardömet: vid en strid formerades stridsstyrkans flank av *feoderati*, kavalleri som hämtades från skattskyldiga gränsstammar, som var knutna till Rom med en ”allians” eller *feodus* – det ord från vilket vi härleder ”feodal”, ett slavförhållande.

13 Israels ställning är en avvikelse i denna politiska geografi, med tanke på att det ur en viss synvinkel mycket väl kan betraktas som unionens 51:a stat.

såtar lärde sig spanska och de franska var tvungna att bli fransmän. En gång hörde jag en skolklass med senegalesiska barn läsa upp *Nos ancêtres, les Gaulois*. Undersåtarna tvingades alltså välja: antingen avstå från att inkluderas i Imperiet eller överge sin egen livsstil. Med andra ord var kulturen uteslutande, monogam: man var tvungen att skilja sig innan man gifte om sig. Det amerikanska arrangemanget är ett helt annat. I ett land av invandrare kan amerikanska medborgare lägga sin amerikanska patriotism ovanpå sitt irländska, italienska eller polska ursprung. USA har fört över denna interna mekanism till sina relationer med resten av världen. ”Som världens äldsta och mest framgångsrika multinationella ekonomiska och politiska enhet”, skrev Thomas Barnett, ”är vi den moderna globaliseringens källkod – dess DNA.”¹⁴

Skillnaden är jämförbar med den mellan skolan och internet, bio, musik eller TV. Ungdomar måste gå i skolan, göra läxor, klara tentor – att lära sig med hjälp av flit. Från TV – en nyare teknologi för makt – lär man sig utan att studera. Parollen för detta paradigm är inte ”Amerika styr världen”, utan ”världen blir Amerika”.¹⁵ Identiteterna överlappar varandra: på McDonalds i Mecka – inte långt från Ka’aba – kan kunder och pilgrimer beställa en Big Mac eller en McFalafel, och omforma lokala traditioner till den amerikanska modellen. Man kan på samma gång vara ”amerikaniserad” och from muslim. Den amerikanska symboliska makten erbjuder sig som en kompletterande samhörighet som inte suddar ut, utan lägger sig ovanpå de lokala identiteterna. I denna mening kan man vara amerikan utan att veta det. Varenda italienskt barn i min generation formades av Kalle Anka och Musse Pigg utan att kunna engelska. Det var samma barn som skulle delta i 1960-talets stora demonstrationer mot USA, och dela samma medvetenhet som de amerikanska studenter som protesterade mot kriget i Vietnam, en sorts amerikansk anti-amerikanism om ni så önskar. Ty även om det är effektivt, så behöver inte USA:s herravälde översättas till politisk legitimitet. Det är i strikt mening inte nödvändigtvis en källa till ”mjuk makt”.

IT-sfären

Dessa långvariga särdrag hos det amerikanska sättet att härska fortlever, men under de senaste 30 åren har det också spridit sig till nya områden, på sätt som debatten om kronisk försvagning inte alltid inser. I efterdyningarna till finanskraschen sammanfattade således exempelvis Paul Kennedy Nyes inflytelserika syn på USA:s roll i världen som att den ”likt en robust trebent stol” vilade på ömsesidigt förstärkande stöd från den militära, ekonomiska och mjuka makten – begrepp som kunde ha kommit från 1950-talet.¹⁶ Men under de senaste decennierna har vart och ett av dessa stöd omvandlats tack vare USA:s makt över ett fjärde ben, som utvecklades under dess militära, ekonomiska och intellektuella beskydd: informations- och kommunikationsteknologin. Nye insåg själv detta. ”Mer än någonsin tidigare är kunskap makt”, skrev han i mitten av 1990-talet, i en artikel som han skrev tillsammans med en amerikansk amiral. ”Det land som kan leda informationsrevolutionen på bästa sätt kommer att vara mäktigare än något annat land. Under överskådlig framtid är det landet USA.” Medan USA:s militära och ekonomiska styrka är uppenbar, så är dess mer obestämbara jämförbara fördel dess förmåga att samla ihop, bearbeta, agera på och sprida information, en fördel som nästan säkert kommer att öka under nästa decennium. Denna fördel härrör från kalla

14 Barnett, *Great Powers*, s 2.

15 Anderson, ”Consilium”, s 160.

16 Paul Kennedy, ”Back to Normalcy: Is America really in decline?”, *New Republic*, 21 december 2010. I Kennedys sammanfattning av Nyes belåtna uppfattning var den internationella fördelningen av relativa styrkor möjligen utspridd, men inte så mycket att det skakade USA:s dominerande roll.

krigets investeringar och USA:s öppna samhälle, tack vare vilket det dominerar viktiga kommunikations- och informationsbehandlande teknologier – rymdbaserad övervakning, direkta TV-sändningar, höghastighetsdatorer – och har en ojämförbar förmåga att införliva komplicerade informationssystem.¹⁷

Förvisso har USA:s militärutrustning åldrats: hangarfartygen i *Nimitz*-klassen lanserades för 47 år sedan, medan B-52-orna ("flygande fästningar") har funnits i cirka 70 år. Av USA:s nuvarande hangarfartygs flotta på 20 fartyg är bara 11 atomdrivna. Men även om, i motsats till folktron, militärutgifterna utgör en allt mindre del av USA:s produktion – idag är de 3,4% av BNP, jämfört med 9,3% 1962 och 6,8% 1982 – lägger USA icke desto mindre på ett enda år ut omkring 778 miljarder dollar på sin militär, mer än vad de nästa nio högsta slösarna lägger ut sammanlagt.¹⁸ Den omfattande vapenarsenalen och det internationella nätverket med mer än 750 militärbaser¹⁹ förstärks ytterligare av den globala övervaknings-, spion- och underrättelsesregim som USA har inrättat, utan motsvarighet i världshistorien. Tack vare sitt herravälde i luften är USA det första imperium som dominerar den tredje dimensionen, inte bara x- och y-axlarna utan även z-axeln.²⁰ Kom ihåg att när dot.com-bubblan sprack år 2000, så var det CIA som ingrep med sin riskkapitalfond för att rädda utvalda företag och pumpa in nytt kapital i andra.²¹ Sammanflätningen mellan teknikjättarna och den amerikanska staten är så tät att de två nästan inte går att koppla isär. Under cyberkrigföring fungerar Google, Facebook och Microsoft som privata entreprenörer på slagfältet.

Större delen av det fysiska internet – de serverhallar i industriell skala och mer än miljontals mil av fiberoptikkablar som binder samman planeten – ägs av amerikanska företag med nära relationer till Washington, Wall Street och USA:s militära och underrättelsemyndigheter. Cirka 95% av trafiken på nätet går via undervattenskablar, bara en liten del via satelliter. Kontaktpunkten som ansluter Sydamerika ligger i Miami.²² Världens största undervattenskabelföretag är AT&T, och även om kinesiska företag snabbt utökar sin andel, så konkurrerar Google och Facebook våldsamt med dem på ögrupperna i västra Stilla havet och Sydostasien, liksom i Afrika och Mellanöstern. Mer än en fjärdedel av undervattenskablarna tillhör nu den ena eller andra av dessa big data-jättar.²³ Att kontrollera kablarna innebär att kontrollera det som strömmar genom dem. Det förklarar delvis Trumps protester mot Huawei och att Kanada var så tillmötesgående att häkta dess ekonomichef Meng Wanzhou 2018, liksom att EU efter amerikanska påtryckningar gick med på att hindra Huaweis utvecklingsprogram för 5G.

Även om en rivaliserande stat som Kina kan konkurrera på ett eller två områden, så kan ingen

17 Joseph Nye och William Owens, "America's Information Edge: The Nature of Power", *Foreign Affairs*, mars-april 1996. Se även Timothy Ström, "Capital and Cybernetics", *NLR* 135, maj-juni 2022.

18 Kina (252 miljarder dollar), Indien (73 miljarder dollar), Ryssland (62 miljarder dollar), Storbritannien (59 miljarder dollar), Saudiarabien (57 miljarder dollar), Tyskland (53 miljarder dollar), Frankrike (53 miljarder dollar), Japan (49 miljarder dollar), Sydkorea (46 miljarder dollar).

19 Som jämförelse har Kina en enda bas i Djibouti, jämte ett territoriellt fotfäste i Tadzjikistan och en örlogsanläggning i Myanmar.

20 Matteo Vegetti, *L'invenzione del globo: Spazio, potere, comunicazione nell'epoca dell'aria*, Turin 2017.

21 Steve Henn, "In-Q-Tel: The CIA's Tax-Funded Player in Silicon Valley", *NPR*, 16 juli 2012. Q i fondens namn syftar på James Bond.

22 En karta över världens undervattenskablar finns på submarinecablemap.com. Ett av skälen att Storbritannien bevakar Gibraltar så svartsjukt är att de undervattenskablar som förbinder Medelhavet och Mellanöstern med USA går genom Gibraltar sund.

23 James Ball, "Facebook and Google's New Plan? Own the Internet", *Wired*, 10 juli 2021; Helena Martin, "Undersea Espionage", *McGill International Review*, 29 september 2019.

hantera alla områden som USA gör, genom att samordna herravälde i cyberrymden med makt över haven, övervakning, internationellt spionage och kontroll av kapitalflödena – ”imperiets nya infrastruktur” som för med sig ett nytt sätt att härska.²⁴ På det ekonomiska området betonas ofta att USA:s andel av världens BNP har minskat – från 50% 1945 till 20% 1965, och mellan 20-25% sedan dess. Men 1945 hade kriget så gott som utarmat de andra industriländerna. Mer slående är att USA har behållit sin ledande andel på en konstant nivå under de senaste 60 åren, trots att den globala BNP har åttadubblats i konstanta dollar. De senaste siffrorna från Världsbanken visar att USA har 25% av världens BNP, EU 19%, Kina 17%, medan Japan har minskat från 15% 1994 till 5% idag. Givetvis uppmuntrades och understöddes de andra giganternas tillväxt av USA – under kalla kriget Europa och Japan, och i efterdyningarna till det Kina. Under denna process har en stor del av USA:s ekonomi flyttat utomlands, men det innebär inte att den har tappat kontrollen över dessa sektorer. Det faktum att Amazon Europas eller Google Latin Americas konton kommer undan USA:s finansdepartement gör dem inte mindre amerikanska.²⁵

Under IT-globaliseringens tidsålder behövs en ny definition av ekonomisk makt. En imperialistisk stats ekonomiska kapacitet mäts inte så mycket i produktionens, exportens eller investeringarnas omfattning som – återigen – dess *kontroll* över dessa flöden. Det är ett annat av det nya maktsystemets stora påfund. Det är billigare och effektivare att kontrollera kapitalmarknader istället för själva kapitalet i sin helhet. Precis som med storföretag är det inte nödvändigt att äga alla andelar utan bara en kontrollerande andel, som ibland kan vara ganska liten, om andra aktieägare är tillräckligt splittrade. Det som USA kontrollerar – genom dollarsystemet och, vilket inte är utan samband med det, storleken på dess finansmarknader – är de mekanismer som reglerar, befrämjar, hindrar och i vissa fall (blockeringen av tillgången till SWIFT) till och med förlamar kapitalflödet. Denna maktposition kan vara enormt svår att montera ner.

Ett annat nyskapande verktyg – som till stor del saknas i raden av tidigare härskare som Arrighi frammanar – är att kontrollera procedurerna. Under efterkrigsperioden lyckades USA genomdriva spelreglerna: ett internationellt kontrakt som skrevs under någonstans i världen måste lyda de villkor som skissas i den amerikanska civila lagstiftningen. Det påminner om lagens roll i det romerska kejsardömet, som inte bara genomdrev sin egen rättvisa utan också sitt eget administrationssätt. I den värld som har uppstått under de senaste 30 åren har regler och juridiska procedurer blivit allt viktigare. Som redan Foucault konstaterade, har domstolarna blivit den viktigaste statsapparaten i det nyliberala samhället:

Ju fler företag som finns, ju fler centra det finns för att bilda något som liknar företag, och ju mer regeringarna tvingas agera för att låta dessa företag verka, desto fler friktionsytor finns det givetvis mellan vart och ett av dessa företag, desto mer möjligheter till dispyter finns det och desto mer mångdubblas behovet av juridisk förlikning. Ett företagssamhälle och ett juridiskt samhälle ... är två sidor av samma fenomen.²⁶

Färre statstjänstemän, fler revisionsfirmor och advokatbyråer. Revisionsföretagens ”Big Four” – samtliga angloamerikanska – har intäkter på sammanlagt 157 miljarder dollar och mer än en miljon

24 Miriyam Aouragh och Paula Chakravarty, ”Infrastructure of Empire: Towards a critical geopolitics of media and information studies”, *Media, Culture & Society*, vol 38, nr 4, 2016, s 566.

25 På samma sätt skulle den nederländska borgarklassen knappast ha varit mindre mäktig om Nederländska ostindiska kompaniet hade flyttat sitt huvudkontor och sin ekonomiavdelning till Jakarta.

26 Michel Foucault, *Naissance de la biopolitique*, Paris 2004, s 155. [På svenska: *Biopolitikens födelse*, Hägersten : Tankekraft, 2013. Här översatt från NLR:s översättning.]

anställda. 2020 hade Deloitte 350.000 anställda; Ernst & Young, 315.000; PricewaterhouseCoopers, 297.000; KPMG, 227.000, medan General Motors har 155.000 anställda och Apple 147.000. De största advokatbyråerna har tiotusentals advokater anställda; de tio största företagen (9 i USA och 1 i London) har en omsättning på minst 2 miljarder dollar var.²⁷ Den amerikanska juridikens globala utbredning fungerar som kontrollverktyg för det nya maktsystemet.

Skapandet av den amerikanska arbetarklassen

Frågan om mjuk makt – ”förmågan att locka och övertyga”, ”den taktiska fördel som uppstår ur lockelsen hos ett lands kultur, värderingar och politiska ideal” – är svårare att mäta.²⁸ För en del av de som talar om försvagning har USA:s mjuka makt – dess samlade symboliska kapital – otvivelaktigt minskat. ”Kan någon ifrågasätta påståendet att USA:s förmåga att påverka andra stater (som Brasilien, Ryssland, Kina, Indien) har minskat under de senaste två decennierna?”, frågade Kennedy 2010.²⁹ Nyes analys av USA:s mjuka makt hade betonat dess masskulturs popularitet (Hollywood, blåjeans) och att spridandet av demokrati var tecken på USA:s inflytande. Men Kennedy hävdade att det var fullt möjligt att ett helt fritt valsystem i (låt oss säga) Egypten, Saudiarabien eller Kina skulle leda till en ytterst Washington-kritisk parlamentarisk majoritet.³⁰

I korthet kan USA:s mjuka makt sammanfattas i tanken om den amerikanska drömmen.³¹ Det centrala är att USA är ett ställe där drömmen om en hög levnadsstandard och självuppfyllande kan bli sann. Det är denna övertygelse som historiskt har dragit miljontals invandrare till USA – oräknat de miljontals fler som ”drivs på” av outhärdliga förhållanden i sina hemländer. USA:s makt över fantasins sfärer är fortfarande stark. Men det innebär inte nödvändigtvis att hålla fast vid amerikanska värderingar. Fernand Braudel konstaterade att världen, när den anammade det industrisamhälle som väst exporterade, ”inte nödvändigtvis accepterade *hela* den västliga civilisationen – tvärtom”.³² Att en stor del av världen har anammat den amerikanska livsstilen – bilar, hushållsapparater, snabbköp, TV, Facebook och Netflix – innebär inte med nödvändighet att den godtar Washingtons order. Men om USA skulle förlora sitt globala herravälde skulle dess prägel ändå fortleva i planetens kultur, vi skulle förbli amerikaner utan Amerika.³³ Denna rungande seger på fantasins område har fått verkliga konsekvenser, om det stämmer att ett av det ledande kinesiska kommunistpartiets kadrers högsta strävanden är att skicka sina barn till amerikanska universitet.

USA:s blixtrande snabba uppgång – bara 80 år från slutet på inbördeskriget (1865) till ”ledarskap över den fria världen” (1945), och knappt hälften av det för att uppnå ställning som världshistoriens mest absolut ensamma supermakt – tillskrivs vanligtvis en spontan sammanstrålning av utom-

27 Shobhit Seth, ”Top 10 Largest Law Firms in the World”, *Investopedia*, 30 september 2020.

28 Victoria De Grazia, ”Soft-Power United States Versus Normative Power Europe: Competing Ideals of Hegemony in the Post-Cold War West, 1990–2015”, i Burcu Baykurt och De Grazia, red, *Soft-Power Internationalism*, New York 2021, s 20.

29 Kennedy, ”Back to Normalcy”.

30 Kennedy, ”Back to Normalcy”.

31 2012 lanserade Xi Jinping parollen om den ”kinesiska drömmen”, som nu lärs ut i massiv skala i Folkrepubliken Kinas skolor. Men den kinesiska drömmen är en dröm om makt, inte individuell lycka: den drömmer om att återupprätta de tidigare dynastiernas förlorade nationella storhet. Dessutom används parollen strikt inhemskt, kanske på grund av att den kinesiska ”drömmen” kombinerar stalinismens alla friheter med nyliberalismens hela jämlikhet.

32 Fernand Braudel, *Grammaire des civilisations*, Paris 1987, s 38–39.

33 Mer än 1.500 år efter det romerska kejsardömets fall talar nästan 900 miljoner människor fortfarande språk som härrör från latinet. EU:s språkliga topografi kan tjäna som förvarning: dess officiella arbetspråk är fortfarande engelska, trots att Malta och Irland är dess enda engelsktalande medlemmar.

ordentligt gynnsamma omständigheter: överflöd av naturresurser, geografisk isolering från de stora krigsskådeplatserna, expansionistisk bosättarkolonials ideologier om frihet och möjligheter.³⁴ USA:s snabba uppgång är ännu mer förbluffande om vi betänker de mänskliga resurser dess härskande klass hade tillgång till. Vågorna av immigranter från 1870- till 1920-talet utgjordes till stor del av jordens fördömda. Wilson själv klagade på att det anlände ”en massa män ur den lägsta klassen från södra Italien, och män av den enklare sorten från Ungern och Polen, män ur de led där det finns varken yrkeskunnande, eller energi, eller snabba, intelligenta initiativ”. 1891 protesterade den judiska befolkningen i Chicago mot ankomsten av religiösa kollegor från Ryssland som flydde från pogromerna som följde på tsar Alexander II:s död. ”Inte många är självförsörjande”, klagade en lokal tidning, ”som regel är de fattiga, många är sjuka och en hel del är kriminella.”³⁵

Detta var de arbetare som fick i uppgift att bygga det amerikanska imperiet. I själva verket berättar statistiken att 1800-talets USA redan var världen mest läskunniga land. Vid sekelskiftet 1900 gav USA ut mer än hälften av världens tidningar – två exemplar per invånare. I motsats till detta tryckte Frankrike ett exemplar per var fjärde medborgare.³⁶ USA var det mest förfinade landet, och inte bara på grund av läskunnigheten: i början av 1900-talet rapporterade resenärer från Europa att de amerikanska arbetarna hade bättre liv än deras motsvarighet i den gamla världen: deras hem var vackrare och maten överlägsen, för att inte nämna arbetarkvinnornas ”elegans”.³⁷ På 1950-talet kunde en arbetarfamilj i Flint, Michigan, med en enda familjeförsörjare, köpa sig ett eget hus och en bil, resa på semester, skicka sina barn till universitet, ha råd med sjukvård och förvänta sig en pension efter att ha pensionerat sig. Det var detta som gjorde den ”amerikanska drömmen” rimlig. Ur en annan synvinkel kan vi omformulera detta välstånd så här: de amerikanska arbetarna – eller ”medelklassen” som den kallas i USA – hade ett intresse av det amerikanska imperiet.

Här kommer vi till problemets kärna. USA:s nya sätt att härska – inte erövra territorier eller pumpa ut kapital, utan kontrollera de nätverk och procedurer som styr dessa territorier och huvudstäder enligt Washingtonöverenskommelsens normer – har sedan 1970-talet uttryckts i en ny uppsättning maktförhållanden, i ”globaliseringen”. Omvandlingen visade sig med övergivandet av Bretton Woods-avtalet; införandet av en aggressiv skuldpolitik; den så kallade ”finansialiseringen” av ekonomin; genomdrivandet av strukturella anpassningsprogram som följdes av internationella handelsöverenskommelser under Världshandelsorganisationen; omlokaliseringen av industrin; och – inte förvånande efter de problem som uppstod när unga värnpliktiga skickades till Vietnam för att strida – slutet på militärtjänsten, med dess uppmaning till patriotism.

Men globaliseringen har fått oavsiktliga konsekvenser. Å andra sidan är inte det som den ameri-

34 Bara Nederländerna hade en lika snabb uppgång: bara 21 år mellan självständigheten från Spanien (1581) och bildandet av Ostindiska kompaniet (1602), mindre än 40 innan Jan Pieterszoon Coen steg iland på Java.

35 Woodrow Wilson, *A History of the American People*, New York 1903, vol 5, s 212, även citerat i *L'Italia*, det italienska samhällets tidning i Chicago, 21 oktober 1912; *The Occident*, Chicagos tyskjudiska dagstidning, 19 maj 1891; för båda, se Marco D'Eramo, *The Pig and the Skyscraper: Chicago, a History of Our Future*, London och New York 2003, s 163, 165.

36 Marco D'Eramo, ”[Rise and Fall of the Daily Paper](#)”, NLR 111, maj-juni 2018. Det är känt att amerikanska kapitalister placerade sina överskottsrikedomar i utbildnings- och kulturprojekt. Universitetet i Chicago var en testamentsgåva från familjen Rockefeller, Cornell grundades med arvet från en järnvägs magnat, Duke med profiterna från tobaksindustrin. De institutioner som den amerikanska härskande klassen byggde kom att skapa den personal som kunde förvalta dess imperium. De unga miljardärerna i Silicon Valley och Boston's Route 128 Corridor är ofta utexaminerade från de bästa amerikanska vetenskapsfakulteterna, som på 1930-talet välkomnade vågorna av vetenskapsmän som flydde från nazismen.

37 Werner Sombart, *Why Is There No Socialism in the United States?* [1906], London 1976.

kanska arbetarklassen har att vinna på i det amerikanska imperiet längre vad det har varit. Tänk på Flint för 50 år sedan, med sina respektingivande industriärläggningar. Sedan dess har produktionen förlagts till syd, med dess antifackliga lagstiftning – som det juridiska mästerverket, lagar om ”anställning efter eget gottfinnande”, vilka tillåter arbetsgivare att avskeda utan förvarning eller berättigande – eller till maquiladoras i Mexiko för att undvika att betala anständiga löner i Flint. Att besöka Flint idag är att bevittna effekterna av minskande löner och försvunnet understöd. Reallönenivåerna har minskat med en tredjedel och kostnaderna för utbildning och sjukvård har skjutit i höjden. Livet har inskränkts till en osäker och periodvis återkommande fattigdom. För att låna ett begrepp från slagfältet har den globalistiska offensiven försvagat imperiets eftertrupp. Samtidigt ställdes USA inför de oväntade konsekvenserna av Kinas tillväxt. USA hade främjat och uppmuntrat den i årtal, men Kinas uppgång går nu utöver Washingtons önskade gränser. Man hade tänkt sig Folkrepubliken som en kugge i det globala produktionsmaskineriet, som skulle infogas i den etablerade världsordningens struktur, men den visade sig vara en hårdare och självsäkrare konkurrent än förväntat.

Kombinationen av dessa två uppfattningar – den amerikanska arbetarklassens nedgång och Kinas uppgång – underbyggde Trumps presidentskap. Även här underskattades den verkliga omsvängningen, och Trumps vulgaritet och demagogi dolde en strategi som hade årtal av forskning och utveckling bakom sig. Trumpadministrationen var en Vem är vem i den amerikanska kapitalismen: Exxons VD (Rex Tillerson); en svärm av tidigare chefer i Goldman Sachs (Steve Mnuchin, Gary Cohn, Anthony Scaramucci); miljardären Betsy DeVos (från den självbetitlade Michigandynastin); Wilbur Ross (en bankir som också hade arbetat för Clintonadministrationen); Mike Pompeo (delägare i Koch Industries); och slutligen militärerna (Jim Mattis, Christopher Miller, John Kelly, Joseph Maguire, Michael Flynn och H R McMaster). När Trump smädades, så glömdes det ofta bort att de amerikanska kapitalisterna (inklusive Silicon Valley) var mycket trofast tillgivna hans presidentskap – kanske med Jeff Bezos som enda avvikare, av sina speciella skäl – och inte bara på grund av de regelbundna bidrag de fick i form av skattelättnader.

Hur allvarlig operationen var visade sig när Trumps centrala argument lugnt togs över av hans Demokratiska rivaler. Den nya samsynen, om att förstärka sig, bli oberoende, stå upp mot Kina – och Ryssland – trots de ekonomiska kostnaderna, antyder ett delvis ifrågasättande av en överdriven globalism, som om globaliseringen hade gått för långt och blivit oförenlig med ett effektivt bevarande av imperiet. Svårigheten är att man vill ”styra” globaliseringen utan att reglera den, utan att förstöra dess nyliberala struktur.

Försvagning och kontinuitet

USA:s problem med sin ”image” kanske är överdrivna. För ett kvarts sekel sedan beklagade Nye och Owens ”den allt vanligare internationella synen på USA som ett samhälle härjat av brott, våld, drogmissbruk, rasmotsättningar, splittrade familjer, finansiell oansvarighet, politiskt dödläge och en allt kärvare politisk debatt där extrema åsikter ger de största rubrikerna”.³⁸ De som förfärades över Trump hade glömt hur Reagan hånades 1980 som en C-skådis från Hollywood, känd för sin vidskeplighet, okunnighet, tilltro till astrologer och tro på ett omedelbart överhängande Armageddon, och vars politiska bana grundades på strejkbryteri och att tjalla till FBI. 30 år senare skulle Obama

38 Nye och Owens, ”America’s Information Edge”.

tala om honom som en stor statsman. Polisförtrycket mot Black Lives Matter-demonstranter är ett symptom på kontinuitet, inte försvagning. Kom ihåg att den långa period av uppror som började med upploppen i östra St Louis 1917 – mellan 39 och 150 döda från stadens afroamerikanska befolkning – fortsatte med Chicagos röda sommar 1919 (38 döda) och slutade med massakern i Tulsa 1921 (39 döda), liksom stadsrevolterna under den långa heta sommaren 1967, som bevitnade 159 uppror och ett stort antal dödsoffer, speciellt i Newark (29 döda).

Covid var en större överraskning. USA var känt för sin effektivitet, pragmatism, att lösa ett problem i taget. En källa till dess mjuka makt hade varit dess noga uppodlade rykte om framsynt generositet som sträckte sig ända tillbaka till Marshallplanen. Reaktionen på pandemin skingrade denna bild. USA visade sig vara ineffektivt och snålt, med det högsta antalet döda per miljon invånare bland de industrialiserade länderna. Det höll hårt i patent och produktion av sitt eget vaccin och lämnade tredje världen försvarslöst. På denna punkt visade sig Kina åtminstone vara mer framsynt, och distribuerade sina vacciner till resten av Asien (Thailand, Indonesien), Latinamerika (Brasilien, Chile, Uruguay, Mexiko, Dominikanska republiken, El Salvador), Europa (Turkiet, Ukraina, Albanien), Afrika (Egypten, Algeriet, Sydafrika), och upprättade i vissa fall till och med lokala produktionsanläggningar.

Fram tills alldeles nyligen omfattades USA:s politiskt ekonomiska modell av majoriteten av världens eliter som det bästa sättet att garantera profiler och en ekonomisk utveckling. Under en period var västs representativa demokrati världens största ekonomiska framgångshistoria. För vissa ger Kina nu en annan modell för kapitalistisk effektivitet, befriad från bördan av politisk representation, vilket möjliggör ett snabbare beslutsfattande och långsiktiga investeringar, något som bromsas av aktieägarkapitalismen. Till och med de mest skeptiska observatörerna har erkänt Beijings långa period av att ”till synes trotsa de ekonomiska tyngdlagarna”.³⁹ Företagare från väst har återvänt från besök i Kina skakade både av den hastighet med vilka statliga infrastrukturprojekt genomfördes och företagets effektivitet att uppnå sina mål. Mellan 1930- och 1960-talen delegerade privata intressen i väst infrastrukturprojekt till staten, istället för att binda upp enorma investeringar som kunde ta årtal för att skapa profiler. Efter den nyliberala revolutionen har staterna tvingats spara, och inte bara berövats ekonomiska medel utan också legitimitet att fungera som konstruktiva ekonomiska ombud istället för bara penningpolitiska myndigheter. Resultatet är att den sortens planering har stannat upp både i Europa och USA.

Följaktligen har den amerikanska modellen utsatts för en närmare granskning. Amerikaner har alltid var utomordentligt tystlåtna om att ändra sin konstitution. ”När det amerikanska systemet misslyckas”, skrev MIT-ekonomen Lester Thurow,

letar inte amerikaner efter systemfel. De letar efter mänskliga djävlar som har kvaddat ett perfekt system ... USA:s grundare (Thomas Jefferson, George Washington, Benjamin Franklin) var gudar, eller om inte gudar så åtminstone personer som var mer perfekta än någon nu levande. De utformade ett unikt system som kan vara för evigt utan förbättringar.⁴⁰

Som ett resultat är det amerikanska politiska systemet otidsenligt. Det handlar inte om dåliga demokratiska betyg – elektorskollegiet hotar t ex regelbundet att omintetgöra folkviljans val av

39 Jude Blanchette, ”Confronting the Challenge of Chinese State Capitalism”, *Center for Strategic & International Studies*, 22 januari 2021.

40 Lester Thurow, *Head to Head: The Coming Economic Battle Among Japan, Europe and America*, New York 1992, s 261.

president – ty grundarna avsåg aldrig att upprätta en demokrati, och gjorde allt i sin makt för att säkerställa att republiken inte skulle bli någon sådan (de lyckades). Det är snarare det absurda med tvååriga parlamentsmandat (i representanthuset), där representanter knappt har tid att väljas innan de behöver börja samla in medel till nästa kampanj; primärval infördes i slutet av 1800-talet, och har fortfarande kvar tidsplanen på sex månader som var utformad för att passa den tid det tog för att resa med järnväg tvärs över den nordamerikanska kontinenten; de enorma kostnaderna för valkampanjerna, som 2020 överskred 14 miljarder dollar – vilket aktualiserar den nyliberala tanken om politiken som en marknad, där kandidatföretag konkurrerar med andra kandidatföretag om pengar för att få röster. De valda representanterna – presidenter, guvernörer, senatorer – blir knappt mer än anställda åt de ekonomiska intressen som finansierar dem, och begränsar politiken till obevekliga förhandlingar mellan konkurrerande lobbygrupper, samtidigt som en nära splittrad kongress regelbundet hamnar i ett dödläge. Amerikanska kommentatorer har beklagat situationen:

Uppgiften för interna reformer upprepas med obeveklig regelbundenhet av den ena författaren efter den andra: ojämlikheten har sparat ur, skolsystemet sviktar, sjukvården är för dyr, infrastrukturen är omodern, det slösas med energi, forskning och utveckling är otillräckliga, arbetskraften är otillräckligt utbildad, finanserna är underreglerade, rättigheterna är okontrollerade, budgeten går med förlust, det politiska systemet är alltför polariserat.⁴¹

Oron syns till och med inom den amerikanska härskande klassen. Man ska naturligtvis inte överdriva det senaste modet bland magnaterna att skaffa sig enorma egendomar i Nya Zeeland, som sägs vara världens säkraste plats i händelse av en global katastrof. Bland de som har tagit sin tillflykt dit finns Googles grundare Larry Page, Paypals Peter Thiel, Hollywoodregissören James Cameron, hedgefondgurun Julian Robertson, Silicon Valleyjättarna Matthew och Brian Monahan.⁴² Icke desto mindre finns det en känsla av att den amerikanska chefsklassen vacklar, inte minst i sin medvetenhet om att de som har ansvar för att styra statsskutan som deras egna förmögenheter är beroende av själv är osäkra på sin kompass.

För att dra en om än provisorisk slutsats: ur maktförhållandenas perspektiv är det lätt att bestrida påståendena om en amerikansk försvagning. Det verkliga problemet för USA finns i USA själv – den klyfta som har skapats mellan folket och den kapitalistiska klassen, som idag bara känner sig marginellt engagerad i det amerikanska nationella projektet; bristerna hos det representativa systemet, som nu till största delen representerar lobbyintressen; statens oförmåga till långsiktiga investeringar, annat än för militära syften; och vanligt folks minskande engagemang i det imperialistiska projektet.

Bland det amerikanska imperiets många nymodigheter – att inte erkänna sig som ett sådant; att avstå från territoriella erövringar; att anamma multinationalitet – framstår en nyhet som mindre imponerande: det är på väg att bli det första och enda imperiet i historien där imperiets medborgare har det sämre ställt än de underordnade medborgarna i många ”allierade” länder. Aldrig tidigare har företag från underordnade länder öppnat fabriker i imperiets hjärta för att sysselsätta en billigare och fogligare arbetskraft än sin egen, som Mercedes, Mazda och Honda gjorde i Alabama, BMW och Michelin i South Carolina, Nissan i Tennessee och Mississippi och Toyota i 10 stater. Men den

⁴¹ Anderson, ”Consilium”, s 163.

⁴² Chefen för en amerikansk tankesmedja informerade sin publik i Davos att han kände till ”hedgefondförvaltare i hela världen” som köpte ”flygplatser och lantbruk på ställen som Nya Zeeland” eftersom ”de tyckte att de behövde en tillflyktsort ifall den ökande ojämlikheten skulle orsaka en revolt”: Jamie Smyth, ”Self-sufficient boltholes tempt global super-rich to New Zealand”, *Financial Times*, 2 februari 2017.

mest talande statistiken är den om förväntad livslängd. I denna rangordning ligger USA på 46:e plats med en genomsnittlig förväntad livslängd på 79,1 år, och sackar därmed efter hela den industrialiserade världen.⁴³ Borta är Sombarts dagar, då de amerikanska arbetarnas livskvalitet verkade omöjlig att uppnå för europeiska ögon.

43 Förväntad livslängd, avrundade siffror: Japan, 85 år; Schweiz, Italien, Spanien, Australien, Sydkorea och Israel, 84; Sverige, Frankrike, Kanada, Norge, Grekland, Irland, Nya Zeeland, Nederländerna, Portugal och Finland, 83; Belgien, Österrike, Tyskland och Storbritannien, 82; Danmark och Taiwan, 81; Tjeckien, 80; Polen och USA 79. Se beräkningar i FN:s befolkningsstatistik.